

Marta Pančiková

Uniwersytet im. J. Komeńskiego
Bratysława

Metody, techniki i technologie tradycyjne w porównaniu z ich wersjami najnowszymi

Tekst dotyczy najnowszych metod, technik i technologii nauczania języka w porównaniu z ich wersjami tradycyjnymi oraz zastosowania nowoczesnych technik i informacji o nauczaniu języka polskiego w ćwiczeniach praktycznych dla polonistów i sławistów słowackich, a także w ćwiczeniach translologicznych. Osiągnięcia metodyki i językoznawstwa przydatne w nauczaniu języka polskiego jako obcego zostały przedstawione w tomie *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*¹.

Pragnę przedstawić najpierw krótki przegląd metod od czasów zamierzchłych. Początkowo metodologię nauczania języków obcych wzorowano na średniowiecznym nauczaniu łaciny (metoda tłumaczeń i nauczania gramatyki). Później zaczęto stosować również inne metody. Warto przypomnieć takie programy stosowane dziś w nauce języka obcego, jak program gramatyczno-syntaktyczny, czyli tematyczny, oraz intencjonalno-pojęciowy, czyli komunikacyjny. W wypadku pierwszym komentarz gramatyczny do każdej lekcji pokazuje funkcjonowanie systemu języka obcego w porównaniu z językiem ojczystym. W wypadku drugim komentarz komunikacyjny pokazuje użycie języka obcego w zależności od intencji, pojęć, sytuacji.

Najczęściej stosuje się dwie grupy ćwiczeń:

- automatyzujące struktury językowe,
- komunikacyjne.

¹ *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*. Kraków 1992.

Często wykorzystuje się, głównie do ćwiczeń komunikacyjnych, rysunki. Bardzo przydatne są tablice rysunkowe, ukazujące znaczenie słów, które należą do jednego tematu.

Materiał gramatyczny zawiera podstawowe i bardziej skomplikowane informacje. Do opanowania gramatyki najczęściej stosuje się pisemne ćwiczenia i testy. Test jest najpopularniejszym i najpowszechniej stosowanym narzędziem kontroli. Testy można obecnie opracować komputerowo. Mogą być rozwiązywane na lekcji pod okiem nauczyciela lub samodzielnie w domu. W nauczaniu języka zaznaczają się dwie orientacje metodyczne – empiryczna i mentalna. Empiryczna opiera się na strukturalnym opisie języka – jej celem jest zautomatyzowanie struktur. W metodzie mentalnej (kognitywnej) podkreśla się kreatywny charakter języka.

Wiek XX przyniósł rewolucję informatyczną. Nastąpiła cywilizacja komputerowa. Nowe technologie umożliwiły pokazanie nawet fikcji jako rzeczywistości, obserwowanie dalekiego świata z domowego ekranu. Młode pokolenie, które wychowuje się w duchu nowych potrzeb, ma już odmienną mentalność. O wiele łatwiej dociera do różnych informacji. Wiele słyszy się jednak głosów pesymistycznych, oponujących przeciwko najnowszym osiągnięciom, przeciwko zagrożeniom, które niosą nowe technologie dotyczące komunikacji i przetwarzania danych. Przykładem może być i najnowsza książka S. Lema *Bomba megabitowa*².

O symbiozie klasycznego nauczania języka z innowacjami technicznymi pisał w swoim artykule Robert Dębski z Instytutu Polonijnego Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1997 roku³. R. Dębski doszedł do wniosku, że włączenie techniki do nauczania języka obcego bez dokonania zmian w rozumieniu samego procesu dydaktycznego kończy się niepowodzeniem. Nowe techniki, jakimi są multimedia, sieci komputerowe, mogą doskonale wspomagać nauczanie języków obcych, jeśli przyjmie się podejście oparte na pobudzaniu aktywności i intensyfikacji współpracy studentów w wykonywaniu autentycznych zadań. Dębski pisze: „Współczesna technika komputerowa wspomaga nauczanie języków obcych, przyczynia się do budowy językowo wzbogaconego środowiska dydaktycznego, którego użytkownicy mogą przyswajać sobie język obcy w sposób bardziej naturalny, poprzez częsty kontakt elektroniczny z autentycznymi dokumentami multimedialnymi w języku obcym, mogą się komunikować ze studentami, nauczycielami i innymi rodowitymi użytkownikami danego języka”⁴.

² S. Lem: *Bomba megabitowa*. Kraków 1999.

³ R. Dębski: *Sieci komputerowe i multimedia jako narzędzia wspomagające komunikację, współpracę i twórczość językową w uczeniu się języków obcych*. W: *Nauczanie języka polskiego jako obcego*. Red. W.T. Miódunka. Kraków 1997, s. 39–52.

⁴ R. Dębski: *Sieci komputerowe i multimedia...*, s. 42.

Nauczyciel staje przed nowymi zadaniami. Często zadaje sobie pytanie, co może i co powinien zrobić, żeby jego zajęcia były interesujące i przyciągające uwagę studentów. Musi on demaskować tajemnice obcego warsztatu i być interpretatorem, musi zastanawiać się, jakie środki i metody zastosować, żeby to osiągnąć. Cywilizacja komputerowa zniósła dotychczasowe bariery i zagraża nam dziś nadmiar informacji. Zadaniem nauczycieli staje się odpowiedni wybór z owego nadmiaru informacji. Jest to zadanie trudne. Nauczyciel powinien być dobrze zorientowany w materiałach, które proponuje np. Internet, co z kolei wymaga od niego nie tylko sprawności w posługiwaniu się Internetem, ale też sporo czasu, wymusza konieczność nieustannego dokształcania i samokształcenia.

Internet można wykorzystać w rozmowach ze studentami. Mogą oni za pomocą Internetu rozwijać swoje hobby albo pogłębiać nowe dziedziny wiedzy. W Internecie dostępne są zbiory prawie wszystkich bibliotek na świecie. Nauczycielowi pozwala to twórczo rozwijać wiedzę i doskonalić swój warsztat. Może szybciej skontaktować się z redakcjami, w których publikuje, szybko wyjaśnić wszelkie wątpliwości, może szybciej przygotować artykuł, który pisze, itp. Może też szybko znaleźć informacje na dany temat. Na przykład może dowiedzieć się o najśłynniejszych ekranizacjach dzieł polskich autorów i skorzystać ze zdobytej w ten sposób wiedzy, omawiając literaturę polską i teatr. Na ćwiczeniach konwersacyjnych na temat muzyki można w Internecie wyszukać informacje poświęcone twórczości słynnych kompozytorów polskich i innych. Trzeba jednak pamiętać, że jest on też bazą informacji, które zagrażają społeczeństwu (np. narkotyki, broń, kradzież praw autorskich). Pisał na ten temat P. Wiegandt⁵.

Wydaje się, że bogata baza słowa drukowanego w Internecie będzie zagrażała tradycyjnym wydawnictwom, ale przepowiednie o szybkim końcu książki są w tej chwili przedwczesne. Obcowanie z tekstem na ekranie jest kłopotliwe – niekorzystnie wpływa na wzrok i nie można też zabrać ulubionej lektury z sobą np. do autobusu.

Czytelnikom są przydatne wirtualne biblioteki, ponieważ pozwalają szybko zgromadzić bibliografię na dany temat. Internet jest doskonałym pomocnikiem i przewodnikiem dla wszystkich. O jego pozytywnych i negatywnych cechach napisano dużo. Są i tacy, którzy nazywają go **diabłem informacji**. Trzeba jednak nauczyć się posługiwać nim i dokonywać selekcji, nie tylko ze względu na koszty, ale i na jakość dostępnych danych. To zadanie nauczycieli, by kształtować pracę z Internetem w taki sposób, żeby była ona korzystna i dla nauczycieli, i dla studentów. Od kilku lat realizowany jest program *Internet dla szkół*. Ten program dla

⁵ P. Wiegandt: *Czy rewolucja informatyczna*. „Polonistyka” 2000, nr 1, s. 24–31.

szkół średnich na pewno będzie wykorzystany i na polonistykach zagranicznych.

Multimedia, jak pisze w „Polonistyce” M. Wobalis⁶, nie są niczym nowym. Jest to przekaz wykorzystujący więcej niż jeden sposób komunikowania. Multimedialny jest zarówno teatr, który łączy obraz, ruch, dźwięk, tekst, jak i głośne czytanie książki.

Komputer wykonuje mnóstwo operacji: zadaje pytania, ocenia odpowiedzi, angażuje wzrok, słuch, umysł, emocje. Dlatego należy z niego korzystać w realizacji programów edukacyjnych. W przyszłości na pewno ukażą się podręczniki multimedialne. Włączenie programu komputerowego do nauczania może być pomocne i w nauczaniu języka obcego. Te programy podnoszą poziom oferowanej wiedzy, pomagają obiektywizować ocenianie studentów, pobudzają ich zainteresowanie, pomagają skupić uwagę podczas zajęć. Wiadomo jednak, że nawet najlepszy program komputerowy nie zastąpi nauczyciela, nie będzie z nim konkurować. Czeka nas w przyszłości naprawdę ciężka praca – korzystanie z elektronicznej techniki w taki sposób, żeby dobrze służyła edukacji. Dzisiejszy standard to program multimedialny zawierający materiał filmowy, komentarze wypowiedane przez lektora i bardzo bogatą kolorową grafikę. W tej chwili można już łączyć program komputerowy na płycie z danymi umieszczonymi w Internecie. Na przykład w ćwiczeniach konwersacyjnych na temat sprzedaży i kupna można posłużyć się różnymi informacjami o najnowszych cenach danych produktów. W programach multimedialnych można prezentować i wymowę za pomocą mikrofonu i głośników. Jest to bardzo ważne w nauczaniu języka polskiego cudzoziemców. Przy tej okazji mają oni nie tylko możliwość usłyszenia poprawnej wymowy, ale i porównania tej wymowy z wymową lektora lub swoją. Taka praca ma jeszcze jedną zaletę – pozwala użytkownikowi na swobodne wybieranie takich informacji, które uważa za najważniejsze. Komputer okazuje się przydatny również do testowania, np. z wiedzy o języku, ze słowotwórstwa, z fleksji.

Na lekcjach polskiego pracujemy nie tylko z tekstem pisany, ale wprowadzamy także obraz (film, telewizję, wideo). Elektroniczna technika kształci nową audiowizualną wrażliwość. W Powszechnej Wideoście Edukacyjnej, przygotowanej przez MEN dla szkół, znajduje się wiele programów polonistycznych, np. cykl filmów poświęcony poetom polskim (Miłosz, Szymborska, Herbert, Poświatowska, Barańczak, Zagajewski). Informacje podaje Seweryna Wysłouch w artykule *Poezja na ekranie*⁷. Nie wystarczy jednak tylko oglądanie tych filmów. Nauczyciel po-

⁶ M. Wobalis: *Multimedia i edukacja*. „Polonistyka” 1998, nr 3, s. 132–136.

⁷ S. Wysłouch: *Poezja na ekranie*. Poznań 1998.

winiem umieć uzupełnić informacje i zmusić studentów do samodzielnej oceny, do dyskusji. Ten typ zajęć lektorskich stosujemy i u nas.

Staramy się też korzystać z dostępnych kaset audio i wideo do ćwiczeń dotyczących poprawnej wymowy. Wideo może pomóc w przygotowaniu ćwiczeń translatologicznych. (Można np. nagrać na wideo wieczorne wiadomości telewizyjne, a następnie przygotować do tematu pytania oraz różnego typu ćwiczenia i zadania domowe).

Wszelkie inne środki elektroniczne też są pomocne w nauce języka polskiego jako obcego. Na przykład nauczyciel może wcześniej przygotowany tekst, dotyczący choćby konkretnych aktualnych wydarzeń, w formie listu wysłać pocztą elektroniczną do studentów. Pierwsza część ćwiczenia poświęcona jest globalnemu zrozumieniu tekstu. Ma ona za zadanie pogłębić wiedzę kulturową i leksykalną. Druga część skierowana jest na dokładniejsze zrozumienie i pogłębienie wiedzy – to uzupełnienie informacji, rozwiązanie np. krzyżówek, co może tworzyć podstawę do samokształcenia. W trzeciej części pracujemy nad warstwą językową (składnią, leksyką, fonetyką itp.). Następnie przechodzimy do ćwiczeń uzupełniających – substytucyjnych, analizujących i twórczych. Tekst można uzupełnić tablicami, krzyżówkami, rysunkami, mapkami, zdjęciami.

Przepisywanie tekstu służy nie tylko kontroli zrozumienia autentycznego języka, zapoznaniu się z neologizmami, z gwarą profesjonalną, ale również dalszemu pogłębianiu wiedzy językowej (różnice terytorialne, dialektalne). Idealne jest to, że nauczyciel ma możliwość, by natychmiast pracować z autentycznym materiałem, z żywymi sytuacjami. W ten sposób studenci mają dobrą motywację, gdyż mogą rozmawiać na tematy, o których dyskutują również w swoim języku ojczystym. Jeżeli jest to znany temat, lepiej mobilizują siły do zrozumienia go. Jednocześnie zapoznają się z takimi faktami, o których mało wiedzą, których nie uważali dotąd za zbyt ciekawe.

Metoda ta stanowi dobry środek, który pozwala na odejście od tradycyjizmu, na inny sposób przyswojenia języka obcego i mówienia nim. W żadnym wypadku nie zaniedbuje się w niej rozumienia tekstu pisanego, zdolności produkowania własnej ustnej i pisemnej wypowiedzi. Studenci uczą się skupiać swoją uwagę, obserwować, widzieć i słuchać jednocześnie. Tego typu eksperymenty przeprowadza się w Uniwersytecie Victor Segalen Bordeaux pod kierunkiem Profesora Michela Perrina, który już od 15 lat poświęca się tej problematyce. Jak wynika z badań (Perrin), często ludzie, którzy mają odpowiednią wiedzę leksykalną i gramatyczną, nie potrafią zrozumieć więcej niż 10%–20% treści wiadomości telewizyjnych. A człowiek nie może dobrze mówić w obcym języku, jeżeli go dobrze nie rozumie.

Na ćwiczeniach translologicznych prezentuje się rozmaite płyty CD z tekstami z różnych dziedzin technicznych, ekonomicznych, przyrodniczych i innych, np. z dziedziny ekonomicznej: listy handlowe, podania, oferty. Istnieje płyta CD z polską i angielską wersją programu *Human Body*. Przedstawia temat trójwymiarowo, zawiera mnóstwo nowych autentycznych obrazów, kwizów, a ponadto da się ją przyłączyć do Internetu. *Ciało on line* udostępnia wejście do sieci Web na strony www, zawierające nowości i informacje o najnowszych wynikach badań z dziedziny służby zdrowia i medycyny. Początkującym można zaprezentować wersję dla dzieci pod tytułem *Ruszajcie się kości moje*⁸.

Płyta CD składa się z czterech części: *Z czego jestem złożony, Rozewij mnie, Wytwórz mi ciało, Ja i mój dzień*.

Można też skorzystać z programu *Człowiek pod mikroskopem*. To multimedialna anatomia ciała ludzkiego (wersja w języku czeskim). Przedstawia w nietradycyjny sposób ciało ludzkie. Ma cztery części:

- część graficzną, którą stanowi 14 podstawowych tematów z ilustracjami i animacjami (budowa ciała, funkcjonowanie, ogólne informacje o systemie oddychania, krwiobiegu, skórze, mięśniach, kościach itp.),
- część tekstową, zawierającą mnóstwo obrazków (50 MB),
- łacińsko-czeski słownik,
- leksykon medyczny.

Wszystko to pomaga rozwijać specjalną leksykę (terminologię) z danej dziedziny i opanować praktycznie gramatykę. Po roku 1990 podkreśla się w nauczaniu języka obcego głównie zdolność porozumiewania się, tj. komunikację.

Wnioski

Nauczanie języka polskiego jako obcego trzeba wzbogacić, wprowadzając nowe technologie, ale w połączeniu z technologiami tradycyjnymi. Według nas korzystanie z Internetu i programów komputerowych powinno być zsynchronizowane z tradycyjnymi metodami nauczania języka obcego. Oto pozytywne aspekty włączenia Internetu i komputera w proces nauczania języka obcego:

⁸ *Ruszajcie się kości moje*. BSP Multimedia, licencja Dorling Kindersley.

- zapewniają wybór odpowiedniej literatury,
- można z nich korzystać kiedykolwiek i dowolnie długo,
- nowe informacje uzyskuje się w postaci obrazu, dźwięku – w formie statycznej lub dynamicznej,
- Internet jest wielkim źródłem inspiracji dla nauczycieli,
- Internet usuwa czasowe i przestrzenne bariery, umożliwia szybką komunikację ze światem,
- koszty oprogramowania komputerowego są niższe niż koszty druku podręczników i pomocy do nauczania języka obcego,
- pozwalają na szybkie zastosowanie informacji i umożliwiają kontakt z kolegami z całego świata.

Do cech ujemnych należy między innymi to, że ortografii do tej pory nie da się w pełni wykorzystać w poczcie elektronicznej, jeżeli wiadomość nie jest wysyłana w postaci attachmentu. W odczytywaniu błędów powinien pomagać nauczyciel.

Dużo pracy czeka jeszcze pracowników naukowych i „komputerowców”, żeby stworzyć odpowiednie programy edukacyjne, nowe podręczniki gramatyki. Dużo pracy jest przed nauczycielami, którzy muszą pokonać swoją niechęć i strach w obcowaniu z nowoczesnym sprzętem. Zadaniem szkoły w przyszłości będzie przygotowanie młodzieży do życia w rzeczywistości opanowanej przez technologię informacyjną, skoncentrowanie się na kształtowaniu postaw twórczych, na rozwijaniu takich cech, jak wrażliwość na problemy, mobilność, oryginalność, analiza, synteza i inne. To wszystko jednak wymaga dużo czasu, wysiłku, ale głównie finansów.

Na koniec warto zadać sobie pytanie: Czy komputer może w przyszłości zastąpić człowieka – nauczyciela? Wydaje się, że jeśli tak, to tylko częściowo.